

KvÄkar - tidskrift

Nr 1 2006
Ärgång 58

Samtal om synden

s. 4

Gud är oss närmare än blodkÄrlen

s. 10

KvÄkarhistoria

s. 13

I detta nummer

<i>Kära läsare!</i>	3
<i>En dialog om synden</i>	4
<i>Gud är oss närmare än blodkärlen i vår kropp</i>	10
<i>Om vi i kortsynt egoism gör oss hårda</i>	13
<i>Vi vandrar in i en mörkertid</i>	16
Tre bokanmälningar s. 19-26: <i>"Historien om Emmaus är inte berättelsen om vad vi gjort utan snarare vad som hänt med oss"</i>	19
<i>I vänliga rebellers sällskap</i>	24
<i>Civil olydnad</i>	26
<i>Valärendet</i>	27
<i>Baltiska kväkares Östersjöseminarium 2005</i>	29

Omslagsbild: Julia Ryberg och Sue Glover Frykman i samtal.

Foto: Tofte Frykman

Innehållet i artiklar i detta nummer redogör vi kortfattat för och kommenterar i redaktionsrutan på nästa sida.

**kväkar -
tidskrift**

Tidigare Nordisk Kväkartidskrift årg. 1-25, ISSN 0245-06005

Pg 35 84 99-2, Box 9166, 102 72 STOCKHOLM, fax 08-668 68 16

Utgiven av Vännernas Samfund i Sverige.

Författarna svarar ensamma för de åsikter som framförs i artiklarna

Prenumerera för 2006 genom att sätta in **140 kr** på pg 35 84 99-2, för Norden **165 kr** och utanför Norden **190 kr**. Lösnummerpris **40 kr**.

Adressändringar och förfrågningar om **prenumeration** sänds till kassör Tofte Frykman, Frihamra 5704 B 762 92 RIMBO.

Manusstopp den 15:e februari, maj, augusti och 1:a oktober.

Redaktion: Tofte Frykman, redaktör, adress ovan, tel: 0175-604 25, e-brev: kt@kvakare.se.

Ingmar Hollsing (bitr. redaktör och ansv. utgivare), Vängavvägen 26, 513 32 FRISTAD, 033-12 27 72 e-brev: ihollsing@home.se

Redaktionskommitté: Redaktionen samt Kait Bessing, Lars Longueville, Ulla Lovén.

Kära läsare!

Ibland blir man överraskad som redaktör. Just som jag höll på med översättningsarbete, av bl.a. några intressanta texter från Julia Rybergs studier vid Earlham School of Religion, för detta och kommande nummer så berättar hon om följande. Tillsammans med Sue Glover Frykman har hon diskuterat kväkarnas syn på synden. Lyckligtvis hade de skrivit ner sin dialog. Jag tror att du som läsare gärna vill ta del av två moderna kväkare och kvinnors utbyte, så det var bara att redigera och trycka.

I dagens media fylls spalterna med nyheter om religionsstrider och förföljelser mot oliktvänkande. Då är det en glädje att kunna få lyssna till en ung muslimsk kvinnas upplevelse av sin religion. Ulla Lovén har intervjuat Zineh Al-saati om att vara elev med denna bakgrund i dagens skola. Hon berättar om med vilken kärlek och inlevelse man trots allt kan leva sin tro idag.

Som bekant har Vännernas Samfund avsatt medel för att dokumentera sin historia. Ingmar Hollsing gör ett enormt grävjobb i arkiven. Delar av hans arbete avkastar med jämna mellanrum intressanta artiklar. I detta nummer berättar han om arbetet och engagemanget för s.k. transmigranter som skulle hjälpas från andra världskrigets Europa genom Sverige till en säkare tillvaro. Vidare får vi något att roas av – kanske med ett igenkännande smil – när vi läser om Valärendet på ett MM 1959.

Vännerna på Emmaus i Westervik i Finland har dokumenterat sin verksamhet 1973 – 2004 i en bok som sedan ett tag finns till salu på bl.a. Kväkargården. Birgitta Göranson-Iliste har läst den och hon ger oss en livfull och spännande insikt i Emmausrörelsen där och i världen i sin anmälan.

Ingmar Hollsing och Nicklas Adamsson har läst ytterligare två böcker. Vidare får vi en (tyvärr försenad) rapport från det Baltiska Östersjömötet våren 2005.

Kväkartidskrifts ekonomi är tyvärr ingen munter saga. Tvärtom går tidningen med brakförlust, trots att allt arbete görs helt ideellt av redaktion och kommitté. Betala gärna nu din prenumeration. Om du vill ge bort ett provnummer till någon, så kontakta kassören (sid. 2) så kommer det gratis och franko. Vi skulle med glädje ta emot massor av nya prenumeranter!

Tofte Frykman, redaktör

En dialog om synden

En anspråkslös och trevande dialog om synden har de senaste månaderna utspelat sig mellan Sue Glover Frykman och Julia Ryberg. Här följer ett sammandrag.

Sue: Har man bredband är Internet en omedelbar referensälla. Klicka på "Google" och hela världen ligger öppen för dig. Att använda denna metod för att undersöka vad kväkarna har – eller hade – att säga om synden är dock inte vidare tillfredsställande. Antingen har kväkarna inget att säga om synden, eller så undviker de ordet överhuvudtaget. Med George Fox ord klingande i öronen, "Vad kan du säga?", blev det därmed en fråga om att skrida till verket med andra, egna källor att tillgå: förnuft och egen erfarenhet. Hur väcktes intresset att utforska synden? Jag hörde att lundagruppens retreatdag om våra gudsbilder hade slutat med ivriga frågor om synd, skuld och förlåtelse.

Julia du läste en ESR-kurs i kristen etik som innehöll en avdelning om synd. Du hade nalkats ämnet med ointresse men kom därifrån ivrig att tala om synden med mig,

och jag föreslog därför att vi skulle samtala om ämnet.

Julia: Ännu mer intressant blir frågan för mig när jag iakttar mitt lilla barnbarn Adam. Han får tillträde till det mesta i mitt hus. Han får riva i köksskåpen – riva fram potatispress, banka i kastruller, strö grytlappar omkring sig. En sak får han däremot absolut inte: röra cd-spelaren. Vart tror du han tar vägen när mormor inte håller uppsikt? Rätt gissat! Sedan står han där och skäms – gång efter gång.

Likheten med Adam i paradiset är slående. Adam och Eva blev till sagda att de kunde göra vad som helst i paradiset, förutom att äta av kunskapens träd. Och vad gjorde de? Sedan förstod de vad de hade gjort, skylde sig och gömde sig för Gud. Vad var syndigt? Att inte lyda Gud, att gömma sig från Gud eller att skylla ifrån sig på andra? Det kanske är flera synder som begås. Det blev en ond spiral. Kain och

Abel var frukten av deras förbindelse.

Sedan fortsätter Gamla Testamentet med berättelsen om hur människor inte lyder och följer Gud. Om Adam och Eva inte hade brutit Guds påbud hade det inte blivit något mera än ”de levde lyckliga i alla sina dagar.” Det hade inte blivit någon vidare berättelse. Synden hör till. Att arbeta med synden, tillsammans med Gud och medmänniskor, är vad livet verkar gå ut på!

För några veckor sedan höll jag det nyfödda barnbarnet Meja i famnen och undrade på nytt: vad har synden med henne att göra?

Ämnet är komplicerat

Sue: Innan vi går vidare, bör vi kanske försöka definiera synd. Har du stött på olika definitioner under dina studier?

Julia: Visst har jag det. Att ämnet är komplicerat framgår av avsnittet om synd i uppslagsboken *Handbook of Christian Theology* (Musser & Price, 2003) som jag konsulterade för att få en kortfattad redogörelse. Där skriver James William McClendon, Jr. att synd gäller ageranden, inställningar och vägval som tar avstånd från Guds tanke för oss människor. Synden skapar distans mellan människa och Gud, mellan människan och gemenskapen. Medan omoral skadar samhället och brott skadar staten, riktas synden mot Gud och in-

verkar samtidigt på samhälle och stat.

Synden är inte ett kristet påhitt. Begrepp som tabu och rädsla för gudarnas reaktioner finns i vitt skilda kulturer. Det finns flera olika teorier inom kristenheten om synden. Den kan ses som att bryta mot en gudomlig morallag. Den kan ses som en subjektiv bedömning som syndaren själv gör. Den kan begränsas till medvetna felhandlingar eller till vissa fysiska tillstånd och kroppsliga handlingar. Den kan ses som skadliga sociala strukturer snarare än individens handlingar. Inget av dessa synsätt räcker, men alla kan ses i förhållande till den trofasthet som Jesus visade Gud och som bör vara vårt mål i vardagslivet.

I Gamla Testamentet har synden med den rätta relation med Gud att göra, med lagen och med Guds förbund med Israel. Synden beskrivs dels som människans missbruk av sig själv och som mänsklig ”krokighet”, dels som asociala beteenden och brott mot sociala konventioner, dels som motstånd mot Gud.

I Nya Testamentet hänger synd ihop med frälsning och nytt liv. Synden ses i förhållande till det som Jesus erbjuder sina efterföljare: ett nytt sätt att se på sig själva, på gemenskapen, på Gud, på frälsning. Bibelns ord för synd på arameiska kan enligt boken *Prayers of the Cosmos* s 30-31 tolkas som misslyck-

anden, misstag, tillfälliga förseelser, frustrerade förhoppningar och tilltrasslade trådar. Vi behöver bekänta och befrias från vårt dolda förflutna och vår hemliga skuld, från gömda och stulna ägodelar. Syndens inre frukt påverkar intelligens och själ negativt. Synden är inte en lista över ageranden utan snarare ett inre tillstånd.

Hur definierar vi kväkare synd?

Sue: Vi hänvisar ofta till "ljus" och "mörker". Vi är dock obotliga optimister och betonar förlåtelse, Ljusset, nåden snarare än synden. Vi talar inte om en vred, dömande och straffande Gud, utan vi vill se Gud som barmhärtig, helande och återskapande. Vi talar inte om himmelen och helvetet som senare konsekvens av våra handlingar. Vi har ingen tydlig lista på syndiga handlingar. Vi delar inte upp mänskligheten i syndare och ickesyndare.

Vi talar mycket om vår fria vilja att söka Guds vilja. Vi talar snarare om att missa målet, om bortvändhet, om brutenhet. Vi tror inte att det lilla barnet är fött syndigt. Vi talar om frälsning som en livslång omvändelseprocess. Tänker vi mer i psykologiska och subjektiva perspektiv? Hur förhåller vi oss till arvsynden? Kan "Experiment med Ljus" hjälpa oss till klarare insikt?

Julia: Vi har konstaterat att kväkarna inte gärna talar om synd. Jag trodde att avdelningen om synd

under etikkursen skulle vara urtråkig och lägga ytterligare sten på min skuldbörda. Jag undrar varför jag och andra Vänner inte gärna talar om synden?

Jesu ställföreträdande offer

Sue: Kanske har det med traditionella kristna doktriner att göra. Många kväkare ifrågasätter säkert doktrinen om Jesu ställföreträdande offer. Vad betyder det att "Jesus dog för mina synder"? Det är svårt för mig och många andra Vänner. Det beror kanske delvis på den gudsbild som är förutsättningen för en sådan offerdöd. En annan doktrin som Vänner har svårt för är den om arvsynden. Kväkarna har traditionellt varit misstänksamma mot teorier och doktriner.

Julia: Ja, jag är tacksam för mina studier som gett lite orientering i hur sådana doktriner kom till och hur jag har påverkats av dem. Dessa insikter gör att det blir lättare för mig att hantera dem. I avsnittet om offer i *Handbook av Christian Theology*, menar Daniel M. Bell, Jr. att vi gärna ser offer negativt, som något som minimerar, tar bort, fattig-gör, istället för att vara något som gör att vi kan dela rikedomar med varandra.

Jesus trotsar frestelse, är trofast mot Gud och lider med mänskligheten. Hans död är en påminnelse om att vi är delaktiga i att korsfästa

Gud när vi inte ställer våra egna liv till Guds förfogande. Uppståndelsens budskap är att döden, synden, mörkret inte har sista ordet. Det finns alltid hopp. McClendon Jr behandlar doktrinen om arvsynden och kommenterar dess allvarliga begränsningar, samtidigt som den försöker förklara det skadliga i människors beteenden. Han föreslår att vi riktar mindre uppmärksamhet mot Första Mosebokens berättelse och mer mot Jesu exempel i trofasthet och mod att trotsa rådande makter. Dessa synsätt skulle kanske passa kväkare bättre!

Vi måste lära oss att vara syndare

Sue: Kan en del av vår obenägenhet att tala om synd bero på att vi är fångna i/har ärvt gamla moraliska uppfattningar? Andra har talat om för oss vad som är syndigt, vilket ofta består av en lista i svartvitt över syndiga handlingar. Vi kväkare förstår att synd snarare är ett inre tillstånd. Behöver vi kanske fråga oss vari vår synd ligger – individuellt och kollektivt – just nu?

Julia: Jag hajade till när jag läste teologen Stanley Hauerwas tanke att vi måste lära oss att vara syndare. Han menar att vi syndar genom att förneka vår yttersta verklighet och deltar därmed i den pågående korsfästelsen. Vi behöver

lära oss att lojalt ställa våra liv till Guds förfogande.

Årkebiskop KG Hammar skrev för flera år sedan i samband med Långfredagen att vi bör bli medvetna om att korsfästelsen sker dagligen runt om i världen. Jag associerar till George Fox insikt om att avståndstagandet från våld handlar lika mycket om utövarens som offrets skuld. När jag tänker efter, är det nog så att jag betraktat synd främst som mina tidigare överträdelser – det jag har gjort som jag skäms för. Jag ser synden i backspegeln i stället för att lära mig att hantera min synd nu och framåt i tiden.

I stället för att låta mina gamla överträdelser binda och tynga mig, kan jag bli varse min sannaste verklighet och arbeta här och nu för att förbättra relationerna mellan Gud och mig, mellan mina medmänniskor och mig själv. I *Quaker Faith and Practise* står det: ”Det är genom våra ’ofullkomligheter’ som vi rör oss närmare varandra mot helhet i relationer. Det är våra konstigheter, våra knöligheter, tillfällena då vi gör illa eller görs illa, som utmanar till en djupare kunskap om varandra. Våra synder kan sägas vara trappsteg mot Gud.” (21.07 Kenneth C Barnes, 1985)

Sue: Kväkarna är medvetna om syndens olika aspekter – den individuella och kollektiva synden. Kväkarna identifierade tidigt det

strukturella våldet och vår inblandning i destruktiva strukturer. Våra vittnesbörd är resultat av dessa insikter.

Numera är inte våra vittnesbörd en fråga om regler och förbud. Vi menar att vi har frihet att tillsammans med Gud och våra Vänner avgöra hur vittnesbörden ska gestaltas i våra liv, enskilt och kollektivt. Vi har erfarenhet av att trons frukter så väl som syndens har yttre och inre aspekter. Hur ser du på våra enskilda synder i förhållande till våra gemensamma/kollektiva synder?

Julia: Jag syndar genom att göra det som jag vet är fel. Jag syndar genom att låta blir att göra det som jag vet är rätt. Jag syndar omedvetet genom att vara okunnig och blind. Jag ärver och bidrar till att föra vidare destruktive mönster i familj, kultur och samhälle.

Jag tror inte att vi föds syndiga, men genom att födas in i människolivet ärver jag och deltar i människans benägenhet att vända ansiktet bort från Gud. Vi blir alltmera medvetna om att vi hör ihop. Hur hanterar vi den skuldbördan? Synden är till sin natur något som behöver förlåtelse. Hur kan vi förbli hoppfulla och hjälpa till att vända destruktiva mönster och krafter till det goda?

Syndabekännelse och förlåtelse

Sue: Jag har lärt känna gudstjänsten i svenska kyrkan genom att sjunga med i kyrkokören. Kyrkan har syndabekännelse och förlåtelse i början av sin liturgi. Innan predikan, läsningar och nattvarden är det en slags rening. Kväkarna har ingen ritualiserad syndabekännelse eller förlåtelse. Är inte bekännelse och förlåtelse något som angår även Vännerna?

Julia: Säkert är det många som under andakten gör sin examen – går igenom den gångna veckan och låter Guds Ljus kastas på skuggorna i vårt liv, ber om förlåtelse och får känna Ljuset sprida sig inom oss. Säkert är det många som har sökt upp en Vän för att bekänna. Säkert har vi haft en förlåtelsens roll för många av våra Vänner. Funktionen finns hos oss, men den är inte tydlig eller formaliserad.

Kanske kunde vi bli mera medvetna om allas våra behov att bekänna och bli förlåtna. Ett sätt är att ha en andaktsstund tillsammans under samtal som gäller personliga konflikter som behöver lösas eller som gäller den enes behov att avbörda sig inför en annan Vän. När vi lyssnar på en annan människas bekännelse är vi på något sätt Guds sändebud. Vi är varandras präster. Du är förlåten!

Rädsla och ängslan

Sue: Har du tankar om hur vi skulle kunna arbeta vidare med synden?

Julia: En av de viktigaste insikterna jag fick med mig från etik-kursen – och den jag arbetar med för egen del – var den om förhållandet mellan synd och rädsla. En hel tjock bok ägnades åt en process av synder, från högmod genom lusta till blasfemi. Rädsla och ängslan identifierades som förhandsvillkor och grogrund för synd. Om jag är rädd och ängslas, kan följden bli att jag försöker antingen förminska eller förstora mig själv. Det är syndigt att göra båda. Om jag förminskar mig själv, syndar jag mot Guds hopp om, bild av och förväntan på mig. Om jag förstorar mig själv, förhäver jag mig, skadar andra, tar Guds plats genom att jag är högmodig och brister i tillit.

Att identifiera och handskas med min rädsla och ängslan är alltså ett sätt att arbeta med den synd som kan födas ur rädslan. Vad är jag rädd för? Vad är vi rädda för som grupp? Kan ängslan för att dö ut som samfund, för att våra pengar ska ta slut vara grogrund för synd?

Vi är både-och

Sue: Ja, hur ofta förminskar vi inte Gud, t ex genom att göra antaganden om vad som är möjligt eller ej?

Vi brister i tillit – det är i så fall en synd!

Julia: Som avslutande tanke vill jag nämna att ordet *och*, kanske är det viktigaste ordet i denna diskussion. Vi är *både-och: iustus et peccator*, upprättade och syndare, som Martin Luther skriver. Att lära oss leva i det tillståndet är en livsprocess. Jag duger och är upprättad precis som jag är inför Gud, samtidigt som jag ständigt gör det som hindrar Guds verk i mig och världen. Jag vill lära mig leva livet hoppfullt samtidigt som jag är medveten om min roll i andra människors lidande.

Sue: Det känns som om vi endast skrapat lite på ytan. Det är spännande att Vännerna i Lund kommer att ha en retreatdag om synd, skuld och förlåtelse under våren. Kanske har vi väckt deras och andra Vänners intresse för att tala om synden. Välkommen med tankar och reflektioner!

Bakom Masken

Man målar lögner i våra ansikten
Osanningar över sanningen
När den tjocka färgen torkar
lever min mask mig förutan...

Dikt av Nicklas Adamsson

Gud är oss närmare än blod- kärlen i vår kropp

*Enligt uppslagsböckerna är Islams fem grundpelare trosbekännelsen, bönen, allmosegivandet, fastan och vallfärden till Mekka. Mitt under fastemånaden Ramadan träffade Ulla Lovén **Zineh Al-saati** vid Blackebergs gymnasium utanför Stockholm. Ulla bad Zineh berätta om hur hon upplevde fastan och bönen.*

– Ramadan ger mig självförtroende. Att fasta är inte bara att inte äta eller dricka. Det handlar lika mycket om att inte ha dåliga tankar, att inte prata illa om folk, att försöka vara en bra människa. Tänka rent, ha ett rent hjärta. Gud bjuder människorna på mer än vanligt under Ramadan. Om jag t.ex läser en viss sura (ett kapitel i Koranen) då, så får jag ”bättre betyg” av Gud än annars. Det kan vara lika mycket värt som att annars läsa hela Koranen eller som att göra en pilgrimsresa till Mekka. Chansen till särskild kontakt med Gud är större under Ramadan. Och det är jättebra övning för fortsättningen, för dom andra elva månaderna.

Så berättar Zineh Al-saati vid Blackebergs gymnasium, 20 år, en

dag i oktober 2005. Vi sitter i ett litet rum i skolbiblioteket som vi fått låna av bibliotekarien Liisa. Zineh är ganska småvuxen. Det milda höstljuset faller på hennes ansikte, inramat av en ljust beige sjal i ett tunt tyg med ett diskret mönster i rosa. Hon bär en grågrön byxdräkt.

Zineh kom från Irak till Sverige för tre år sen med två äldre bröder. Fem år tidigare hade föräldrarna av politiska skäl flytt till Sverige. Då var Zineh tolv år.

– Det blev en svår tid för oss som var kvar men jag lärde mig jättemycket och det gick bra. Jag såg till att hemmet fungerade. Mina bröder hjälpte till mycket, dom är bra bröder. Det fanns andra släktingar och vänner men Gud var närmast. Han är närmare oss människor än blodkärlen i vår kropp,

står det i Koranen. Gud var den jag kunde prata bäst med när det var svårt och så är det än. Det är jättelätt att prata med Gud!

Zineh började fasta när hon var nio år, som flickor gör inom den shiamuslimska grenen av islam. Pojkar börjar vid femton års ålder. Jag passar på att fråga om jag fattat rätt, att shiamuslimerna kan ses som mer liberala och sunnimuslimerna som mer bokstavstroga? När jag väl förklarat ordet ”bokstavstrogen” säger hon tveksamt att ungefär så kanske det är. Men framförallt är det traditioner och historia som skiljer. I Irak, säger Zineh, märker man nästan inte alls skillnaderna mellan shia och sunni, inte religiöst.

Vi går i vårt fortsatta samtal inte djupare in på detta, på det politiska läget i Irak idag, på hur det är att vara muslim i Sverige eller på någon annan av de mängder av frågor som kan uppstå i ett sånt här möte. Jag frågar i stället Zineh hur många på skolan med dess tusen elever som är muslimer? Kanske åttio. Och hur många av dem fastar? 90% tror Zineh, och preciserar: Av dom femton muslimer jag känner på skolan fastar tretton. Men man behöver inte fasta om hälsan störs. Man kan ha magbesvär eller järnbrist. Kvinnor får inte fasta när dom har mens, det står i Koranen. Och om man av praktiska skäl inte har möjlighet att fasta just under

Ramadan eller delar av Ramadan, kan man göra det på andra tider.

Vad betyder bönen för Zineh?

Bönen är som vatten, svarar hon, lika nödvändig. Men man dricker inte tre liter på en gång. Man dricker lite då och då under dagen. På samma sätt ber man under dagens olika delar – fem delar som vi muslimer ser det. Vi får inte glömma Gud. Vi måste då och då under dagen fråga oss: varför kom jag till den här världen? Vad är målet med mitt liv?

– Sunnimuslimerna ber på exakta tider fem gånger om dagen. Vi shiamuslimer har lite friare regler. Vi ber en gång före soluppgången. Mellan kl 13 och till en halvtimme före solnedgången ber vi två gånger. Efter solnedgången till midnatt också två gånger.

”Rokha” kallas ritualen att vid bönen först stå upp, sen buga och till sist lägga sig på knä med pannan mot golvet. I ritualen ingår att göra olika många rokhas, från två till fyra, vid de olika bönetillfällena.

– Vi har en liten bit torr lera, ”torba”, som vi lägger pannan mot när vi lagt oss på knä. Pannan är högst upp på människan. När vi lägger den mot torban påminns vi om att vi kommer tillbaka till jorden en dag. Det är jätteviktigt att komma ihåg att vi inte lever för evigt! Om man saknar en torba kan man ersätta den med något annat

från naturen, t.ex en bit papper, en sten, ett blad från ett träd...

”Min religion är som kärlek, det man älskar det vill man hålla på med.”

Bönen tar kanske tio minuter eller lite mer och den består i att man läser utantill ur Koranen. ”Det är inte svårt!” Man tackar mer än man begär. Man ber Gud om hjälp att hålla sig på den rätta vägen, så som han hjälpt andra. ”Man erkänner att Gud är snäll, att han har makt, att han kan förändra allt. Men Gud själv behöver inte att vi erkänner honom, vi ber för vår egen skull.”

Var i skolan ber ni? frågar jag.

– I lärarnas matsal, efter klockan ett. Vi går inte dit alla på en gång, utan oftast två och två.

Islam är ingen svår religion, säger Zineh. Man får tålamod. Min religion är som kärlek, det man älskar det vill man hålla på med.

– Ibland måste man välja mellan Gud och ”världen”. Du får inte bära sjal här i Sverige, sa dom när jag kom hit. Men jag bär sjal för att Gud vill det och för att jag är medveten om sjalens fördelar. Gud sätter reglerna för vårt eget bästa.

Några elever i årskurs 3 skulle göra ett arbete om islam så dom frågade mig, berättar Zineh. Det finns ju många här i Sverige som inte ens tror på Gud! Jag försökte förklara: om du kommer med en tårta så har ju någon gjort den, inte

sant? Inte behöver jag se den som gjort tårtan för att tro på det. Det är likadant

med Gud. Man ser honom inte med ögonen utan med hjärtat och med hjärnan.

Zineh bor i Husby, Kista, med sin familj. Jag frågar om bröderna upplever islam på samma sätt som hon själv? Tron är densamma, svarar Zineh, men känslorna är olika. Vi har alla våra egna känslor.

Vi går tillbaka till det lilla läsrummet där Zineh satt och pluggade matte när hennes lärare Kerstin Espling presenterade henne för mig. Zineh går på naturvetenskaplig linje, årskurs 2, har prov om ett par dar. Ovanpå det fullskrivna arbetshäftet ligger en tjock antologi med svenska dikter. ”Jag behövde bryta av med nåt”, säger Zineh. Hennes två bästa kompisar, Grace från Ghana och Eglantine från Iran, har väntat på henne. Dom tre tjejerna drar iväg till en lektion glada och lite spralliga.

Ulla Lovén

Om vi i kortsynt egoism gör oss hårda

Före och under andra världskriget fanns det hos det unga svenska kväkarsamfundet en stor iver att hjälpa krigets offer, och även förföljda judar. Det projekt man kanske satsade mest på handlade om s. k. transmigranter, unga män som flytt från Tyskland och som skulle stanna i Sverige ett par år på väg till Amerika.

James Vails besök

Projektet drevs av den amerikanske kväkaren James Vail. Han fick vid ett besök i Sverige våren 1939 tillstånd för 100 unga män att komma in i landet. Han antecknade för övrigt då att ”de svenska myndigheterna är utterligt konservativa, dels på grund av sitt naturliga temperament och dels på grund av antisemitisk propaganda”. Det ställdes upp vissa villkor, som Vail återgav så här:

1. Det skulle gälla män som var 18-35 år, helst inte över 30.
2. De skulle ha god hälsa och vara mottagliga för träning i hantverk eller lantarbete.
3. De skulle kunna visa att de kunde emigrera vidare inom två år.

4. En ny kvot på 100 personer tillfördes Stadsmissionens kvot. Dess ordförande var pastor Birger Pernow. Två tredjedelar skulle komma från Wien, en tredjedel från andra delare av Tyskland.

5. När det gällde religionen skulle det vara ”ickeariska” kristna eller konfessionslösa, inga kommunister, tillfälligtvis någon jude.

Vail, som för övrigt hade planer på att utsträcka verksamheten till Norge och Danmark, påpekade att Sverige vid den tiden hade 6 miljoner invånare, varav bara 23 000 invandrare och högst 1 500 flyktingar.

Senare ville Pernow omtolka villkoren, så att katoliker, judar och konfessionslösa utan ”evangelisk” förälder uteslöts. ”Sverige är ett protestantiskt land och vill inte ha

andra än protestanter ens som flyktingar på genomresa." Vidare menade han att man endast skulle ta emot flyktingar från Wien.

Detta upprörde de svenska kväkarna starkt. De lyckades senare frigöra sig från Pernow och få en egen kvot på 50 flyktingar.

De svenska kväkarna och transmigratonen

Något senare gjordes ett upprop, förmodligen på kväkarnas initiativ:

Vi undertecknade, svenska män och kvinnor, vilja i denna tid, då olika livsåskådningar kämpa om herraväldet över folket, ge uttryck åt vår övertygelse att, jämte vår frihet, en av de fundamentala förutsättningarna för verklig demokrati är, att aktningen för människovärde och mänsklighet hålles levande i vårt folk. Om vi i kortsynt egoism göra oss hårda inför den nöd, som drabbar människor, som drivs bort från hem och arbetsuppgifter, skada vi icke blott lidandets offer utan även oss själva.

Uppropet mynnar ut i en vädjan till svenska hem – särskilt lantbrukarhem – att ta emot någon flykting, barn eller vuxen. Kväkarnas hjälpcentraler i Berlin, Wien och Frankfurt am Main skall välja ut flyktingar med inresetillstånd till USA. På vägen skall de tillfälligt

vistas i Sverige 1-2 år och då arbeta framför allt med jordbruk.

De svenska kväkarna engagerade sig djupt. "Omkring 200 brev beträffande emigranter ha avsånts", skrev de svenska kväkarnas företrädare i frågan, rektor Anna C. Pettersson. Själv sände hon bl.a. ut rundbrev till arbetsförmedlingarna i olika län. Ett antal uppehållstillstånd medgavs för flyktingar i juli 1939, men efter krigsutbrottet blev det stopp.

Här är som exempel uppgifter om en flykting som ansökte om att få praktisera i Sverige i väntan på vidare emigration:

XX, 18 år, född 5-3-1921, evangelisk religion. Efter faderns namn står ett (J) inom parentes, efter moderns (A), tydligen för "judisk" resp. "arisk".

Denne unge man är son till en judisk advokat i Frankfurt. Hans mor är arisk. Han och hans bröder ... uppfostrades i den evangeliska religionen. Han är den tredje av sex barn, och utbildad på humanistiskt gymnasium. Han är stark och frisk. Hans ambition var att bli ingenjör, och han är mycket intresserad av maskiner, mekanik osv. Han och hans bror har definitivt utsikt att kunna resa till Brasilien. Herr ... på Fazenda J., Parana, Brasilien, har erbjudit sig att ta båda två till sin farm efter två års praktik i Europa.

Han är mycket angelägen om att de skall få tillfälle till praktik i Sverige.

I november 1939 skrev en flykting som placerats på en gård i Skåne till Anna C. Pettersson (stavingen är normaliserad):

Här är det mycket vackert och så är det lätt att känna sig hemma. Det är en stor gård med många maskiner. Men det finns också hästar och andra väldigt fina djur.

I april 1940 vill Nämnden för Statens Flyktinghjälp ha ut flyktingarna på landet. De som vill stanna i storstaden trots arbetslöshet hotas med minskat eller indraget understöd och kallas "tredskande".

Anna C. Pettersson skriver i juli 1939 till kväkarcentret i Wien att de svenska Vännerna ville att flyktingarna skulle tränas på gårdar eller hos trädgårdsmästare. De skulle bo på landet under någon månad

där de kan vänja sig vid svenska seder, lära sig lite av språket och få tillfälle att visa sin förmåga och vilja att lära sig jordbruk eller trädgårdsskötsel. Om de använder den tiden väl skulle de kunna förtjäna sitt levebröd på en gård tills de kan emigrera.

Hon nämnde också att det i Stockholm fanns kommunala skolor för bl a metallarbete. Dessa hade en plan för att träna flyktingar, men kväkarna hade ännu

inte talat med dem, eftersom kvoten var avsedd främst för flyktingar som skulle tränas i jordbruksarbete.

Omskolning i Sverige i stället för resa

I början av 1941 planerade de svenska kväkarna för två tyska transmigranternas resa till USA via Sibirien. Men resan blev inte av på grund av krigsutbrottet mellan Ryssland och Tyskland. De svenska kväkarna fick tänka om: När transmigranterna inte kunde resa till Amerika, skulle de i stället få möjlighet till omskolning inom Sverige.

En transmigrant omskolades till metallarbetare. Han reste så småningom till Australien med hjälp av ett resebidrag från kväkarna. Senare uttryckte han att det på många sätt varit lättare att leva i Sverige, detta trots att han fått ett bra arbete i Melbourne. Han saknade musik och teater, som knappast fanns alls där. Judarna var också illa sedda, menade han.

Projektet kan sammanfattas så här: Kväkarna fick en kvot på 50 transmigranter. Nitton ansökte från Berlin och Wien. Av dem fick nio uppehålls- och arbetstillstånd, medan de övriga fick avslag efter krigets utbrott. Av de nio kom fem in i Sverige, och en av dem reste vidare till Amerika. Troligen var han den ende som kom dit. En kom som vi sett till Australien. De övriga stannade så vitt vi vet i Sverige.

Ingmar Hollsing

Vi vandrar in i en mörkertid

Pessimismen behöver inte leda till förlamning, menar folkbildaren och kväkaren Gunnar Sund berg i detta personliga inlägg (ur KT nr 3/1993.)

Tankfull lägger jag ifrån mig Emilia Fogeiklous Form och strålning. En dryg timme på Bornholmsfärjan – med vågors monotona gång utanför fönstren, med läsningen och med intrycken från den Nordiska Foikriksdagen som jag just har deltagit i – försätter mig i en egendomligt visionär stämning. Minst av allt är det en enbart positiv känsla jag upplever. Den är laddad av dov mattighet, tung som doften från Bornholms kaprifolskogor. Men den är så ovanlig att jag försiktigt bemödar mig om att hålla den kvar. Östersjöns vita vågkammar ger ett evighetsperspektiv. Så vandrade de vita gässen en gång fram över Yoldiahavets isiga vatten, som mammutjägarerna såg det.

Håller jag på att få en uppenbarelse? Vill Gud säga mig något i denna miljö? Min beredskap verkar så påtaglig. – En brottsjö av tungt bogvatten slår emot rutorna. Jag

inser att min ovana känsla delvis beror på att jag inte längre är så optimistisk. 1 flera årtionden har jag levt i andan från scouttidens lägerbål. Vi människor borde – tillsammans med Gud – kunna skapa en bättre värld, rättvis och fredlig.

Men nu tvivlar jag. “Överallt är det ett första rangens mål att röja värnlösa ur vägen”, skrev H M Enzensberger i DN 25/6 1993. Å andra sidan har mitt tvivel faktiskt fördjupat min tro, ändrat dess karaktär. Nu – på färjan – känner jag att min nya tro blir bekräftad. Den dovt visionära känslan innebär ett erkännande av att det är Gud som bestämmer. Det är lätt att vara ironisk mot en moral som laborerar med belöningar om man gör sin plikt. Men det är svårare att avstå från den tänkta belöning som ligger i att ens ideal skall förverkligas. Ja verkligen! Att vi skall belönas med framgång för våra idéer är en modifikation av paradisis-

tanken. Men Guds vilja kanske siktar mot sådant som vi inte kan föreställa oss. Är människan verkligen evolutionens toppskott?

Gud manar mig: Sluta att laborera med framgångstanken! Lev förutsättningslöst! Räkna inte med en Ny Ekonomisk Världsordning! Räkna inte alls! Låt din tro forma ditt liv – utan några som helst kalkyler! Att kalkylera är människocentrerat! Det duger inte! Vi skall falla i Guds armar helt villkorslöst.

Himmelen har stått öppen över södra Östersjön, och min tro har djupnat. På tåget till Malmö kan jag lätt sammanfatta orsakerna till min pessimism och mitt tvivel, skälen till att framgångstänkandet tvingas tillbaka som morgondimman över en sommarsjö.

Det kalla kriget var fruktansvärt. Ja, just *vårt fruktan*. Medan årtiondena gick, intalade vi oss att krigsfaran *berodde* på fruktan. Avspänningen gick ut på att de *goda* krafterna inom de två kärnvapenrustade supermakterna skulle få övertaget. Då skulle fruktan ge vika – och följaktligen skulle en mer permanent fredsperiod inträda.

Men så har det ju inte gått! Inte har “vapenmiljarderna” kommit den fattiga världen till godo. Regionalhat har efterträtt supermaktshat. Våldet reglerar nu okontrollerat. Jämförda med da-

gens militära chefer, säger Enzensberger, “var forna tiders våldsverkare troende människor. De fäste största vikt vid att döda och dö i namn av något slags ideal”.

Det strukturella våldet var en faktor att räkna med. Men vi trodde att världens goda krafter efter Berlinmurens fall skulle kunna ägna sig helt åt att eliminera det strukturella våldet – nu när det fysiska våldet genom “nedrustning” var förvisat till historiens skräpkammare.

Men – än en gång – så har det ju inte gått! Vi lever nu med både strukturellt och fysiskt våld. Och på *bägge* hållen ser vi försämringar. Supermakter av olika slag signalerar fritt fram för transnationella före tag att exploatera värre än någonsin – vederbörligen understödda av korrumperade eliter i många u-länder. Och *samtidigt* har det nakna, fysiska våldet tagit formen av inbördeskrig, där parterna i allt högre grad litar sig med det mest avskryvade i begreppet maffia och det mest hänsynslösa i den globala vapenhandeln. Den ideologiska förklädnaden har man inget behov av. Den rycker man på axlarna åt.

Både det fysiska och det strukturella våldet hånar vår “rättvisa värld”. Förvirrade och vankelmådiga — likt Odyssevs mellan Scylla och Charybdis – ser vi hur onda strukturer lever vidare. Vad

skall bli 1990-talets eftermäle i historien?

Så kan man fråga! Men på något sätt känner jag – för min del – att allt detta fasansfulla har förlorat sin förlamande kraft, Det rätta är rätt, även om det inte har framgång. Det rättvisa är rättvist, även om miljoner hänskratt ljuder från

tidningsredaktioner och direktörsrum. Det är Guds sak att avgöra när historien skall nalkas den värld vi drömmer om. Det är vår sak att agera *som om* nästa vecka vore avgörande. Ske Din vilja, såsom i Himmelen så ock på jorden.

Gunnar Sundberg

World Quaker Conference

A conference to look at world Quakerism is to be held at Woodbrooke in September.

Organised by the Quaker World Relations Committee, the gathering, "Quakers Worldwide: similar testimonies, different witness", aims to illustrate Quaker witness throughout the world.

There will be an opportunity to participate in programmed meetings from Kenya and the USA, and attend workshops on Quaker witness in China, Palestine, Latin America and Europe. There will be time for reflection and discussion at what promises to be a stimulating and interesting weekend.

Facilitators will include Nancy Irving, John Punshon, Kenneth Co and Anna Seifert (other Friends to be confirmed).

The conference runs from **Friday 8 September until Sunday 10 September and costs £145. Support is available** from the Catchpool Bursary for Friends from Continental Europe.

For further details and a booking form contact:

Woodbrooke Quaker Study Centre, 1046 Bristol Road, Birmingham, B29 6LJ, UK

Tel: +44 (0)121 472 5171

Fax: +44 (0)121 472 5173

email: enquiries@woodbrooke.org.uk

web: www.woodbrooke.org.uk